

Şükrü Tezer (1893-1969)

Şükrü Tezer

Şükrü Bey, 1893 yılında Yenişehir'de (Günümüzde Yunanistan'ın tarihi şehirlerinden biri olan Yenişehir, Teselya Ovası'nda yer almakta ve bugün "Larissa" adıyla anılmaktadır) doğmuştur. Babası Nuri Bey'dir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Berlin Antlaşması gereğince Yenişehir'in Yunanistan'a bırakılması üzerine babası ve bir kısım akrabasıyla birlikte Manisa'ya yerleşmiştir.

İlk ve orta öğretimini Manisa'da tamamladıktan sonra İstanbul'daki Beylerbeyi İhtiyat Zabıt Mektebi'ne girmiş, 28 Temmuz 1912 tarihinde bu okuldan mezun olmuştur. Bu sırada Balkan Savaşı'nın çıkması üzerine ilan edilen seferberliğe katılarak Harbiye Nezareti'ne müracaat etmiştir. Balkan Savaşı'nda görevlendirilmiş olan Serez Redif Tümeni Merkez Alayı Negrita Taburu'na atanması üzerine gerekli tayin emrini alarak yolculuk hazırlıklarına başlamıştır. 23 Eylül 1912 tarihinde Sirkeci İstasyonu'ndan kalkan bir trenle yola çıkan tabur kısa bir süre sonra Serez'e varmıştır. Serez'den üç arkadaşıyla birlikte hareket eden Şükrü Bey, Demirhisar kazasında Makedonya ihtilalcilerinden olan Bulgar eşkiyası Sandanski'ye ait ılcıların bulunduğu Marikostina adlı mevkiye kurulmuş olan karargahtaki kütasına katılmıştır. Şükrü Bey, kütasına katıldıktan sonra tabur yaveri olarak vazifelenmiştir. Kısa bir süre sonra Şükrü Bey'in dahil olduğu tümen, Tümen Komutanı Mirliva Naci Paşa'nın emri ile Cuma-i Bala'ya hareket etmiştir. Tümenin başında öncü olarak görevlendirilen Şükrü Bey'in taburu bir gün sonra Kresne Boğazı'na varmış, Bulgar eşkiyasına karşı buradaki geçidin güvenliğini sağlamakla görevlendirilmiştir. Ancak Cuma-i Bala Cephesi'nin 8-10 gün gibi kısa bir sürede düşmesi üzerine tabur tümenle birlikte Demirhisar İstasyonu'na çekilmiştir. Burada da tutunamayan tümen, önce Serez'e ardından Derbent'e kadar çekilmek zorunda kalmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşı'nda yenilmesi ve Selanik'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine üç arkadaşı ile 17 Kasım 1912 tarihinde bir Nemçe vapuruna binerek Selanik'ten ayrılmıştır. Önce Çanakkale'ye gelen Şükrü Bey buradan İzmir'e geçmiştir. Savaş süresince de buradaki depo taburlarında askerlik hizmetine devam etmiştir. Bu dönemde hizmetleri dolayısıyla olumlu sicil notları alarak 15 Mart 1913 tarihinde teğmenliğe yükselmiştir.

Şükrü Bey, I. Dünya Savaşı çıkınca İzmir'deki 4. Kolordu'ya bağlı 12. Tümen 36. Piyade Alayı 3. Taburu emrine verilmiştir. I. Dünya Savaşı'nda 12. Tümen'in Çanakkale'ye intikal ettirilmesi üzerine Çanakkale Savaşları'na katılmıştır. Bu savaşların en şiddetli devam ettiği günlerde yarımadanın Akbaş İskelesi'ne varan Şükrü Bey'in alayı Seddülbahir Mıntıkası'nın Kanlıdere Mevkii'nde düşman kuvvetleriyle çetin mücadelelerde bulunmuştur. Çatışmalar o

kadar şiddetli geçmiştir ki öğle vakti başlayan ve akşama kadar devam eden çatışmalarda 18 kişilik zabitan sayısının 4'e, 1.100 kişilik asker sayısının da 250'ye düşmüştür. Bunun üzerine alay, yerini yeni ve taze kuvvetlere bırakarak Gelibolu-Saros Körfezi arasında bulunan Sülüklüdere Mevkii'nde yedeğe çekilmiştir. Daha sonra Anafartalar'a hâkim konumda bulunan Kabaktepe'yi korumakla görevlendirilen Şükrü Bey'in alayı, 7 Ağustos 1915 tarihinde taarruza geçerek düşmanı bozguna uğratmış ve geri çekilmeye mecbur bırakmıştır. Çanakkale Savaşları'nın kazanılmasıyla birlikte Şükrü Bey de bağlı bulunduğu 12. Tümen ile birlikte Edirne'ye gitmiştir.

Bu sırada Albay Mustafa Kemal,Anafartalar Gurubu'nun 27 Kasım 1915 tarihinde lağvedilmesi üzerine Edirne'de bulunan 16. Kolordu Kumandanlığı'na getirilmiştir. Şükrü Bey, şehre giriş törenleri esnasında ilk kez gördüğü Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal Paşa ile ilgili duygularını şu şekilde ifade etmektedir:

"Bir gün, talim ve terbiyesiyle mükellef bulunduğum takım efradından bir mangaya, karşılıklı iki sehpaye gerili ve derece derece yükseltelen ip üzerinden atlamak suretiyle jimnastik hareketi yaptırırmaktaydım. Tam bu sırada, taburumuz talim bölgesinde iki atlının ilerlemekte olduğunu gördüm. Biraz daha yakına gelince öndeki atlının kolordu kumandanımız olduğunu fark etmiş ve takip ettiği hareket istikametinin bulunduğum yer olduğunda şüphe ve tereddüdüm kalmamıştı. Biraz sonra aramızda çok kısa bir mesafe kaldığını görünce derhal kendilerine yaklaştım. Şimdi kahraman Mustafa Kemal'le karşı karşıyaydım."

Mustafa Kemal Paşa'nın komutanı olduğu 16. Kolordu'yu denetlemesi sırasında gerçekleşen bu karşılaşma sırasında paşa, Şükrü Bey'den talime devam etmesini ve askerlerine yarışmalar yaptırmasını istemiştir. Talimi ve yarışmaları izledikten sonra da birinci gelen askere ödül olarak altın lira vermiştir. Ayrıca Şükrü Bey'e iltifatlarda bulunup teşekkür ederek yanından ayrılmıştır.

Bu sırada Şükrü Bey'in Mustafa Kemal Paşa'yı ziyarete gelen amcası Binbaşı Fuat Bey (Eski Rize milletvekili ve Tayyare Cemiyeti Başkanı Fuat Bulca) ile tesadüf eseri karargâhta karşılaşması hayatındaki en önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Amcası Fuat Bey, onu da yanına alarak Mustafa Kemal Paşa'yı ziyarete bulunmuştur. Bu ziyaretin ardından Şükrü Bey'in kıtasıyla ilişiği kesilmiş ve 28 Şubat 1916 tarihinde kolordu karargahına nakli yapılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın komutanı olduğu 16. Kolordu'nun Avrupa'daki Galiçya Cephesi'ne gönderilmesi düşünülürken 17 Şubat 1916 tarihinde Bitlis'in ani olarak Ruslar tarafından işgali üzerine Doğu Cephesi'ne gönderilmesine karar verilmiştir. Şükrü Bey de kolorduyla birlikte uzun ve meşakkatli bir yolculuğun ardından 27 Mart 1916 tarihinde Diyarbakır'a gelmiştir. Diyarbakır'a geldikten sonra Şükrü Bey'in kolordudaki görevi belli olmuş ve emir zabiti olarak fiilen görevine başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Doğu Cephesi'nde yürüttüğü faaliyetlerde özellikle Muş ve Bitlis'in geri alınması ile Çapakçur Muharebeleri sırasında bizzat paşanın yanında bulunmuştur. Şubat 1917 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın Hicaz Seferi Kuvvetler Komutanlığı'na tayin edilmesi üzerine paşayla birlikte Şam'a gitmiştir. Şam'da Cemal Paşa ve sonradan Enver Paşa'yla görüşen Mustafa Kemal Paşa'nın bu görevi kabul etmemesi üzerine paşa, 7 Mart 1917 tarihinde 2. Ordu Kumandanlığı'na atanmıştır. Bu göreve başlamak için 13 Mart 1917 günü Diyarbakır'a geldiği sırada Şükrü Bey, yine Mustafa Kemal Paşa'nın yanındadır. Paşa, 8 Temmuz 1917 tarihinde 7. Yıldırım Ordusu Kumandanı olarak tayin edilince 2. Ordu Komutanlığı ile ilişkisini kesilmiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Yıldırım Ordusu Karargahı'nı oluşturmak için İstanbul'a gitmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın 10 Temmuz 1917 günü Diyarbakır'dan hareket ettiği sırada da Şükrü Bey de onunla İstanbul'a gelmiştir.

Mustafa Kemal Paşa,Şükrü Bey'in yanında kalması için Harbiye Nezareti'ne yazı yazarak 2. Ordu emir zabiti görevinden

7. Yıldırım Ordusu yaverliğine naklen tayin edilmesini talep etmiştir. Bu talep üzerine Harbiye Nezareti, tayin için gerekli işlemleri tamamlamış ve böylece Şükrü Bey yeni görevine başlamıştır. İstanbul'da gerekli hazırlıkları tamamlayan Mustafa Kemal Paşa yola çıkarak 7. Yıldırım Ordusu'nun karargahının bulunduğu Halep'e gelmiştir. Ancak bu sırada Mustafa Kemal Paşa'nın daha önce görev yaptığı 2. Ordu Komutanlığı görevine becayiş yaptırılarak tekrar atanması kendisini kızdırmıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, 7. Yıldırım Orduları Kumandanlığı'ndan Ekim 1917 tarihinde istifa ederek 2. Ordu Kumandanı sıfatıyla izin alarak tekrar İstanbul'a dönmüştür. Mustafa Kemal Paşa bu seyahatleri esnasında diğer yaverleriyle birlikte Şükrü Bey'i de yanında götürmüştür. Paşayla birlikte İstanbul'a gelen Şükrü Bey, bekar olması hasebiyle bir ev tutmamış akrabalarının yanına yerleşmiştir. Şükrü Bey, bu şekilde akrabalarının yanında yaklaşık 7 ay kaldıktan sonra Mustafa Kemal Paşa bir gün onu yanına çağırarak "Şükrü, görüyorsun ki ben vazife alamıyorum ve kabul edebileceğim bir vazifenin bana ne zaman teklif olunacağını kestirmek de bugün için mümkün değil. Bu sebeple diğer iki arkadaşına nazaran bilhassa senin sıkıntı çektiğinin farkındayım ve senin için şu çareyi düşünüyorum. Eski ordumuz halen Halep'tedir. Ordu Erkan-ı Harbiye Reisi İzzettin Bey'e bir mektup yazarak şimdilik 2. Ordu'da istihdamını arzu ettiğimi Nihat Paşa'dan rica etmesini ve Yıldırım Ordusu ile alakan baki olduğu için bu hususta lüzumlu muamelenin yapılmasını bildireyim. İleride bir vazifeye tayinim halinde seni bu ordudan yanıma daha kolaylıkla alabilirim" demiştir. Şükrü Bey'in bu teklifi kabul etmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa İzzettin Bey'e durumu izah eden bir mektup yazmış ve böylece Şükrü Bey'in kadrosu Yıldırım Ordusu'ndan 2. Ordu'ya nakledilmiştir. Bu naklin ardından Şükrü Bey, birliğine katılmak için tekrar Halep'e gitmiştir. Şükrü Bey'in Halep'e gelmesinin ardından Mustafa Kemal Paşa yeniden 7. Yıldırım Ordusu Kumandanlığı'na tayin edilmiştir. Bu görev dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa'nın 15 Ağustos 1918 tarihinde Halep'e gelişi sırasında düzenlenen karşılama töreninde Şükrü Bey de hazır bulunmuş ve eline öperek onu karşılamıştır. I. Dünya Savaşı süresince Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde bulunan Şükrü Bey'in yaverlik görevi savaşın bitmesiyle sona ermiştir.

2 yıl 7 ay 15 gün boyunca Mustafa Kemal Paşa'nın savaş yaverliğini yapan Şükrü Bey, bu süre içinde karargâhta ve muharebe sahalarındaki gezi ve denetlemelerinde diğer yaverlerle birlikte ona refakat etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın sevgi ve itimadını kazanarak Teğmen Cevat Abbas'dan sonra ikinci yaverliğe yükselmiştir.

I. Dünya Savaşı sonunda 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'ni müteakip Yıldırım Orduları Grubu'nun lağvedilmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa, 10/11 Kasım 1918 gecesini Adana'dan trene binerek İstanbul'a gitmek üzere yola çıkınca yolcuğu sırasında diğer yaverleriyle birlikte Şükrü Bey de trendeki yerini almıştır. Şükrü Bey, yolculuk devam ederken Afyon İstasyonu'nda trenden inerek memleketi Manisa'ya geçmiş, birkaç ay sonra da buradaki Duyun-ı Umumiye İdaresi'nde çalışmaya başlamıştır. Manisa, 29 Mayıs 1918 tarihinde Yunanlılar tarafından işgal edilince Mustafa Kemal Paşa'ya olan hizmeti dolayısıyla yerli Rumlar tarafından ihbar edilmiştir. Bunun sonucunda sık sık Yunan Jandarması tarafından tutuklanmış ve her gün karakola gidip imza vermek zorunda bırakılmıştır. Bu nedenle çok istemesine rağmen bir türlü Millî Mücadele'ye katılamamış ve hayatının sonuna kadar bunun ezikliğini ve üzüntüsünü hep yüreğinde hissetmiştir.

Şükrü Bey, Haziran 1926 tarihinde İzmir suikastı faillerinin yakalanması üzerine İzmir'e giden Mustafa Kemal Atatürk'ü görmek için İzmir'e gitmiştir. Ancak bütün teşebbüslerine rağmen burada kendisini görememiştir. Atatürk, Ankara'ya dönerken trenin Manisa İstasyonu'nda durması sırasında ikinci kez teşebbüste bulunmuştur. Bu kez amcası Fuat Bey, paşayla görüşmüş ve Şükrü Bey'in özel kalemde görev alması yönünde kendisinden müsaade almıştır. Ancak Şükrü Bey, bu göreve atanmasını beklerken Manisa Varidat-ı Mahsusa Müdürlüğü Başkatipliği görevinden Bergama Varidat-ı Mahsusa İdaresi'ne müdür tayin edilmiştir. Bunun üzerine 28 Haziran 1926 tarihinde Bergama'ya giderek yeni

görevine başlamıştır. Yaklaşık bir hafta sonra amcası Fuat Bey'e bir mektup yazmıştır. Şükrü Bey mektubunda, başladığı yeni görevi bildirdikten sonra Ankara'da kendisine vaat edilen özel kalemdeki görevden vazgeçmediğini belirtmiştir. Ancak amcasının mesleğinde kalması ve ilerlemeye çalışması yönündeki tavsiyesi üzerine bu isteğinden vazgeçerek Varidat-ı Mahsusa İdaresi'ndeki müdürlük görevine devam etmiştir. Şükrü Bey, bir süre bu kurumda çalışmış, ardından Tekel İdaresi'ne geçmiştir. Bu kurumda önce müdür yardımcılığına sonra da başmüdürlüğe kadar yükselmiştir. Başmüdür olarak İzmir, Samsun, Bitlis, Diyarbakır ve Malatya'da toplam 23 yıl görev yapmıştır. 1949 senesinde emekliye ayrılan Şükrü Bey'in on çocuğu dünyaya gelmiştir.

Uzun boylu, ince, nazik ve hassas bir yapıya sahip olan Şükrü Bey, inandırıcı ifade tarzı vardı ve akıcı bir yazı üsluba sahipti. Görev hayatında çok ciddi ve ketumdu. Yaver bulunduğu sırada bu görevin özelliklerine iyi nüfuz etmiş, Mustafa Kemal Paşa ile birlik komutanları arasında daima bir denge unsuru olmuştur. Görevinin ayrıcalıklarından asla faydalanmaya çalışmamıştır. Askerlik görevinden ayrıldıktan sonra mütevazı ve sade bir insan olarak yaşamını sürdürmüştür. Asıl mesleği askerlik olmamasına rağmen görevini bir muvazzaf subay gibi yürütmeye çalışmıştır. Cevat Abbas Gürer, Salih Bozok ve Muzaffer Kılıç'la birlikte I. Dünya Savaşı sırasında Atatürk'ün yanında yer alan birinci grup yaverleri arasında yer almıştır. Şükrü Bey, Atatürk'ün yaverleri arasında yedek subay olarak görev yapan tek kişidir.

Şükrü Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın harp yaverliğini yapmaktan duyduğu mutluluğu şu sözlerle ifade etmektedir:

"Birinci Dünya Harbi sırasında misline ender rastlanır bir şans eseri olarak Kumandan Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin emir zabiti olmuş ve yaverliğinde bulunmuş olmak şerefiiyle övünebilirim. Onun, birinci derecede diyebileceğim çok yakınında bulunabilmek zevk ve saadetini -aradan çok uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen- bütün tazeliğiyle hala muhafaza ede gelmekte olduğum gibi hayatımın en mesut günlerini yaşamaya vesile teşkil eden o şerefli hizmetten bugün için mahrum kalmaktan doğan üzüntüyü -bu yaşta bile- elan hissetmekteyim."

Mustafa Kemal Paşa, 16. Kolordu Komutanlığı ile vekaleten atandığı 2. Ordu Komutanlığı'nda bulunduğu sırada kendisinin Osmanlı Türkçesi ve kendi el yazısı ile tuttuğu 7 Kasım 1916-28 Aralık 1916 tarihleri arasındaki yaklaşık bir buçuk aylık bir dönemi kapsayan hatıra defterini kendisine vermiştir. Şükrü Bey, bu olayı şu şekilde anlatmaktadır:

"Bahis konusu edilen hatıra defterinin muhafazası, bazı hususi evrakı meyanında Kumandan Mustafa Kemal tarafından şahsıma tevdi buyurulmuştu. Maiyetlerinden ayrılırken diğer vesaikle birlikte kendilerine takdim sırasında, eline aldığı bu defterin birkaç sahifesini çevirip gözden geçirdikten sonra bana uzatırken "Şükrü! Bu, Sende Kalsın!" buyurarak naçiz şahsıma hediye etmek suretiyle göstermiş oldukları bu pek büyük lütufları karşısında minnet ve şükranlarımı arz etmekten aciz kalmıştım."

Şükrü Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın kendisine verdiği hatıra defterini, fotoğraflarını ve hususi evraklarını Yunanlıların eline geçmemesi için görev yaptığı Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin "basılı evrak mahzeni"nde saklamış ve onların kaybolmasını engellemiştir. Hatıra defterinin iki günlük kısmı 31 Aralık 1922 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'dan da izin alınarak İzmir'in yerel gazetelerinden biri olan Sada-yı Hak Gazetesi'nde "En büyük dahi..." başlığı altında ve iki bölüm halinde baş makale olarak yayınlanmıştır. Daha sonra bir bölümü de Uluğ İğdemir tarafından Sümerbank Dergisi'nin Kasım 1965 tarihli 53. sayısında "Atatürk'ün Günceleri" adıyla yayınlanmıştır. Defterin tamamı ise 1972 senesinde Cumhuriyetimizin 50. Kuruluş Yılı Anısına Türk Tarih Kurumu tarafından "Atatürk'ün Hatıra Defteri" adıyla basılmıştır.

Bu eserde; Mustafa Kemal'in Birinci Dünya Harbi'nde Çanakkale Zaferi'nin ardından 1916 senesinde 16. Kolordu Kumandanı olarak Edirne'den Doğu Cephesi'ne gittikten sonra Diyarbakır ve Bitlis çevresinde yürüttüğü faaliyetler, bu

tarihlerde bizzat kendisi tarafından yazılan günlük hatıralar, 1917 yılı Şubat ayı içinde Hicaz Seferi Kuvvetler Komutanlığı'na tayin edilmesi üzerine Silvan'dan Şam'a yaptığı seyahat, Şam'dan 2. Ordu Kumandanı olarak tekrar Diyarbakır'a dönüşü, 2. Ordu Kumandanlığı zamanına ait bazı olaylar, 7. Yıldırım Ordusu Kumandanlığı'na tayini üzerine teşkilata ait işlerin tamamlanması amacıyla ilk önce geçi bir süre için bulunduğu İstanbul'da ve daha sonra Ordu Merkezi Halep'te geçen hayat ve faaliyetleri ile bu görevi sırasında Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı olan Alman Mareşali Von Falkenhayn ile yaptığı çetin ve cesurane mücadelesinin aşamaları ve sonuçları yer almaktadır.

Şükrü Tezer, ömrünün son günlerini İzmir'de çocukları arasında geçirmiş, 28 Haziran 1969 tarihinde 66 yaşında iken vefat etmiştir. Naaşı, İzmir Karabağlar Paşa Köprüsü Kabristanlığı'nda bulunmaktadır.

Kemal SAYLAN

KAYNAKÇA

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Kafkas Cephesi, 2. Ordu Harekâtı (1916-1918),

Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1978.

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Kafkas Cephesi, 3. Ordu Harekâtı, Cilt: II, Genel

Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993.

AKANSEL, İsmail Hakkı, **Atatürk ve Yaverleri**, Genel Kurmay Başkanlığı Harp

Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2006.

BALSEVEN, Ali Vedat, **Türkiye'de Yaverlik Kurumu ve Atatürk'ün Yaverleri**, Ankara

Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

EVSİLE, Mehmet, "Birinci Dünya Harbinde Atatürk'ün 16'ncı Kolordu Komutanlığı (19

Ağustos 1915-5 Mart 1917), **Askerî Tarih Bülteni**, 1994, Sayı: 36, s. 30-42.

Hüseyin Hüsnü Emir (Erkilet), **Yıldırım**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt

Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002.

KARDAŞ, Abdülaziz, "Birinci Dünya Savaşı Dönemi'nde Mustafa Kemal Paşa'nın Bitlis'teki

Faaliyetleri", **Turkish Studies**, Volume 10/5, Spring 2015, s. 229-244.

KİEL, Machiel, "Yenişehir", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 43. Cilt, Türkiye

Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 473-476.

Mareşal Fevzi Çakmak, **Birinci Dünya Savaşında Doğu Cephesi Harekâtı-1935 Yılında**

Harp Akademisinde Verilen Konferanslar-, Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Tetik-

SemaKiper-Ayşe Seven-Serdar Demirtaş, Genel Kurmay Atase ve Genelkurmay Denetleme

Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

TEZER, Şükrü, **Atatürk'ün Hatıra Defteri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

23/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/sukru-tezer-1893-1969/?pdf=3346> adresinden erişilmiştir